

Język polski
Poziom rozszerzony

Listopad 2009

Temat 1: Rola nawiązań do twórczości Leopolda Staffa w *Kwiatach polskich* Juliana Tuwima.
Opracuj temat, dokonaj analizy i interpretacji obu utworów.

I. ROZWINIĘCIE TEMATU (można uzyskać maksymalnie 26 pkt)

1. Wstępne rozpoznanie (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) motyw dzieciństwa w obu tekstach,
- b) dostrzeżenie obecności aluzji literackiej w tekście Tuwima.

Julian Tuwim, *Kwiaty polskie* (fragment)

2. Konstrukcja wypowiedzi (0–3 pkt)

Na przykład:

- a) sylabotonizm (regularny rozkład akcentów z niewielkimi odchyleniami akcentowymi),
- b) regularna budowa (dziewięciozłoskowiec, układ rymów, stały rozkład akcentów) służy zrytmizowaniu tekstu,
- c) narrator (osoba mówiąca) – osoba zafascynowana twórczością Leopolda Staffa,
- d) wyznanie osobiste („nie potrafię oderwać się”, „Znam to”, „Oślupiały, drzemie”),
- e) językowe ukształtowanie tekstu, na przykład: wyliczenia („rozkoszy, smutku i zachwyty”, „Śmieję się [...], wzdycham, płaczę”), słownictwo potoczne (rupiecie, graty), neologizm („przedstafia”).

3. Wstępna analiza fragmentu (0–2 pkt)

Na przykład:

- a) wrażenia osoby mówiącej po lekturze tomu poezji Staffa,
- Argumenty:*
- b) książka ważna, znacząca („Wiersze, od których nie potrafię/ Oderwać się od dwóch lat prawie”, „Czytam, po stokroć już czytane”),
 - c) wywołuje różne emocje (rozkosz, smutek, zachwyt, „Śmieję się nad nią, wzdycham, płaczę”),
 - d) dostrzeżenie, że każde kolejne czytanie pozwala odkrywać coś nowego („Książka – nowina pełna mitów/ I starych słów, i nowych znaczeń”).

Leopold Staff, *Dzieciństwo*

4. Konstrukcja wypowiedzi (0–3 pkt)

Na przykład:

- a) rozpoznanie gatunku – sonet,
- b) budowa stroficzna (2 strofy czterowersowe i dwie trzywersowe), charakterystyczny układ rymów (abba, baab, cdc, dcd),
- c) kompozycja wypowiedzi lirycznej (strofy 1–3 – opis, strofa 4 – refleksje),
- d) liryka osobista,

- e) podmiot liryczny – osoba wspominająca swoje dzieciństwo,
- f) językowe ukształtowanie tekstu, na przykład epitety („zepsute zegary”, „nieme skrzypce”, „uschła niezapominajka”), metafory („poezja starych studni”, „las czarów”), porównania („Bo było to jak podróż szalona po świecie”), przerzutnie („niezapominajka/ drzemie”, „bajka/ szeptała”).

5. Obraz dzieciństwa (0–3 pkt)

Na przykład:

- a) wspomnianie dziecięcych zabaw (zbieranie motyli, znaczków, zabawa magiczną latarnią),
- b) dziecięce odkrywanie świata, pierwsze wtajemniczenia („klucz [...] otworzy mi zamki skryte w tajny parów”),
- c) czas radości, szczęścia,
- d) czas magii i tajemnicy („las czarów”),
- e) wspomnianie dzieciństwa źródłem szczęścia,
- f) dzieciństwo – świat bajkowy,
- g) dzieciństwo czasem „szalonej podróży po świecie”.

6. Nawiązania do wiersza Staffa w *Kwiatach polskich* (0–8 pkt)

Na przykład:

- a) wyjaśnienie pojęcia „aluzja literacka” – świadome nawiązanie przez pisarza do innego dzieła literackiego,

Argumenty:

- b) cytaty: „Poezja starych studni”, „Były dzieciństwu memu lasem/ Czarów”,
- c) zmodyfikowane cytaty: „Księga, gdzie niezapominajka/ Drzemie” (u Staffa: „Zzółkła księga, gdzie uschła niezapominajka/ Drzemie”), „...Zbierałem zardzewiałe/ Klucze” (u Staffa: „Zbierałem zardzewiałe, stare klucze...”, „Sen niedorzeczny... sen jak szczęście...” (u Staffa „Sen słodki, niedorzeczny, jak szczęście... jak szczęście...”),
- d) przywołanie symbolicznych miejsc, przedmiotów pojawiających się w wierszu Staffa – na przykład strych, nieme skrzypce,
Odniesienia do refleksji na temat dzieciństwa:
- e) nieuchronne przemijanie dzieciństwa i jego charakterystycznych elementów („Rupiecie strychów – marność, marność/ Znieruchomienie i umarłość”),
- f) dostrzeżenie uroków dzieciństwa, urody życia w codziennych sytuacjach i aprobatę tego przez narratora *Kwiatów polskich*,
- g) pokrewieństwo duchowe („Znam to”, „Wszystko jak ja”),
- h) mimo upływu czasu i przemijania wspomnienia dzieciństwa dają radość („Sen niedorzeczny... sen jak szczęście...”),
- i) podziw dla poety, zachwyt, aprobatę („Jak on wie wszystko, ten czarodziej”, zwroty nacechowane dodatnio „tak, to poezja”, „i to poezja”),
- j) uniwersalizm, prawda o życiu – uchwycenie przez Staffa typowych odczuć, zjawisk, emocji, ludzkich doświadczeń („We Lwowie? Nie. To było w Łodzi./ To było wszędzie i tak samo!”).

7. Określenie roli nawiązań do wiersza Staffa (0–2 pkt)

Na przykład:

- a) podziw dla twórczości Staffa,
- b) wyraz osobistych emocji i fascynacji,
- c) wyraz duchowego dojrzewania, pierwszych wtajemniczeń poetyckich,
- d) odwołanie się do mądrości życiowej starszego, doświadczonego twórcy,
- e) kontynuacja mitu dzieciństwa – czasu pozytywnych emocji, szczęścia, radości.

8. Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) kontekst biograficzny (powstanie *Kwiatów polskich* na emigracji),
- b) kontekst historycznoliteracki (Staff ojcem duchowym Skamandrytów),
- c) kontekst literacki – funkcjonowanie aluzji literackiej w innym utworze,
- d) kontekst filozoficzny – afirmacja życia w poezji Staffa (zgoda na życie w całej jego złożoności, ze względną równowagą cierpienia i szczęścia).

9. Wnioski (0–3 pkt)

Pełny wniosek (3 pkt)

Dostrzeżenie, że w obu tekstach twórcy piszą o dzieciństwie jako okresie przemijającym, ale jednocześnie dającym człowiekowi szczęście. Uzasadnienie obecności nawiązania do wiersza Staffa w *Kwiatach polskich* Tuwima. To aluzja literacka, podkreślająca uznanie dla autora *Dzieciństwa*. To także sposób pokazania ludzkich doświadczeń, opisywania dzieciństwa i jego oceny.

Częściowy wniosek (2 pkt)

Dostrzeżenie, że w obu tekstach twórcy piszą o dzieciństwie jako okresie przemijającym, ale jednocześnie dającym człowiekowi szczęście.

Próba podsumowania (1 pkt)

Dostrzeżenie, że w obu tekstach twórcy podobnie piszą o dzieciństwie.

II. KOMPOZYCJA (0–2 pkt)

Kompozycję wypracowania ocenia się wtedy, gdy przyznane zostały punkty za rozwinięcie tematu.

- podporządkowana zamysłowi funkcjonalnemu wobec tematu, spójna wewnętrznie, przejrzysta i logiczna, pełna konsekwencja w układzie graficznym (2 pkt)
- uporządkowana wobec przyjętego kryterium, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

III. STYL (0–2 pkt)

- jasny, żywy, swobodny, zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, urozmaicona leksyka (2 pkt)
- zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, na ogół jasny, wystarczająca leksyka (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

IV. JĘZYK (0–8 pkt)

- język w całej pracy komunikatywny, poprawna, urozmaicona składnia, poprawne słownictwo, frazeologia i fleksja (8 pkt)
- język w całej pracy komunikatywny, poprawne słownictwo, składnia, frazeologia i fleksja (6 pkt)
- język w całej pracy komunikatywny, poprawna fleksja, w większości poprawne słownictwo, składnia i frazeologia (4 pkt)
- język w pracy komunikatywny mimo błędów składniowych, leksykalnych (słownictwo i frazeologia), fleksyjnych (2 pkt)
- język w pracy komunikatywny mimo błędów fleksyjnych, licznych błędów składniowych, leksykalnych (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

V. ZAPIS (0–2 pkt)

- bezbłędna ortografia, poprawna interpunkcja (nieliczne błędy) (2 pkt)
- poprawna ortografia (nieliczne błędy różnego stopnia), na ogół poprawna interpunkcja (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

VI. SZCZEGÓLNE WALORY PRACY (0–4 pkt)

Temat 2: Dokonaj analizy i interpretacji podanych utworów i zaprezentuj przedstawioną w nich koncepcję człowieka i jego życia. Zwróć uwagę na sposób ukształtowania wypowiedzi poetyckiej.

I. ROZWINIĘCIE TEMATU (można uzyskać maksymalnie 26 pkt)

1. Rozpoznanie zasady zestawienia tekstów (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) różne wizje człowieka,
- b) czas powstania – teksty z XVI w.,
- c) różne sposoby mówienia.

2. Konstrukcja wypowiedzi (0–6 pkt)

Na przykład:

Pieśń XIX (0–3 pkt)

- a) podmiot liryczny – poeta-myśliciel, moralista, nauczyciel,
- b) podmiot liryczny – funkcja form zaimków („ze mną” a „nam”, „nas”),
- c) adresat – ludzie potrzebujący wskazówek, mający wątpliwości co do tego, jak żyć, jakie wartości uznać za najważniejsze,
- d) liryka zwrotu do adresata,
- e) pieśń, regularność budowy, stroficzność,
- f) kompozycja – teza, uzasadnienie tezy, wniosek, podsumowanie (podobieństwo do budowy mowy),

Sonet IV (0–3 pkt)

- g) podmiot liryczny – człowiek przekonany o własnej słabości, szukający pomocy,
- h) podmiot liryczny – funkcja form zaimków („nasze”, „nasz” a „mego”, „mnie”),
- i) adresat – Bóg; zwroty językowe potwierdzające rozpoznanie („o nasz możny Panie”, „Królu powszechny”, „Ty mnie przy sobie postaw...”),
- j) monolog liryczny, liryka bezpośrednia,
- k) sonet (sonet francuski), rygorystyczny wersyfikacyjny, układ rymów,
- l) związek budowy utworu z treścią – 2 pierwsze strofy opisujące życie człowieka i zagrożenia, 3 i 4 strofa – refleksje dotyczące człowieka, jego miejsca w świecie i sposobu radzenia sobie z zagrożeniami,
- m) kompozycja – funkcja kolejności przywołania zagrożeń – szatan, „świata łakome marność”, ciało (gradacja),
- n) funkcja tytułu.

3. Obraz człowieka i jego życia (0–10 pkt)

Na przykład:

Pieśń XIX (0–5 pkt)

- a) silny, może sam decydować o swoim życiu, wybrać sposób życia i najważniejsze dla siebie wartości,

- b) stworzony przez Boga do wyższych celów („I szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęce żyje/ Tkając, lejąc w się wszystko, póki zstawa szyje”),
- c) człowiek różni się od zwierząt, ma rozum, potrafi mówić,
- d) powinien troszczyć się o zapewnienie sobie pamięci po śmierci, o dobrą sławę – służyć jej,
- e) różne możliwości zdobycia sławy (każdy człowiek otrzymał talent, powinien go właściwie wykorzystać, np. prawnik, polityk, nauczyciel, żołnierz),
- f) pogarda dla rzeczy doczesnych, naganność zachowań ograniczających się do pogoni za dobrami materialnymi, do zaspokajania jedynie potrzeb konsumpcyjnych,
- g) konieczność dbania o rzeczy godne człowieka („Przeto chciejmy wziąć przedsię myśli godne siebie”),
- h) pożytek dla ojczyzny celem ludzkich działań,

Sonet IV (0–5 pkt)

- i) słaby, sam nie jest w stanie walczyć z pokusami świata,
- j) potrzebuje pomocy, wsparcia,
- k) niezdolny do dokonania właściwego wyboru („niebaczny”),
- l) rozdarty wewnętrznie,
- m) nieustannie walczący z pokusami,
- n) szatan, rozkosze świata („świata łakome marności”) i ciało jako czynniki prowadzące człowieka do upadku,
- o) zagrożenie stwarzane przez ciało, które powinno być ostoją bezpieczeństwa, potęguje tragizm sytuacji człowieka,
- p) Bóg jako jedyna ostoja człowieka, nadzieja na zwycięstwo nad pokusami i zbawienie.

4. Językowe ukształtowanie tekstu (0–5 pkt)

Na przykład:

Pieśń XIX

- a) antynomia – „doczesne rzeczy” – „dobra sława” i jej funkcja,
- b) pytania retoryczne – wyrażają postawę emocjonalną podmiotu lirycznego,
- c) powtórzenia (np. „dał nam rozum, dał mowę”, „niech szczepi [...], niechaj czyni”, „myśli ważne [...], myśli ważne”) – podkreślają wagę treści,
- d) wyrazy nacechowane emocjonalnie (np. „bydlęce”, „prostak”, „bestyje”) – wyrażają stosunek osoby mówiącej do opisywanej treści,

Sonet IV

- e) antynomia pokój – bój i jej funkcja,
- f) przerzutnie – uwypuklają znaczenia, podkreślają wagę słów,
- g) inwersje składniowe – podkreślają chaos świata,
- h) paradoksy i ich funkcja,
- i) peryfraz „srogi ciemności Hetman” i jej funkcja,
- j) zdania wykrzyknikowe – podkreślają emocjonalność monologu lirycznego,
- k) epitety, określenia emocjonalnie nacechowane („straszliwy bój”, „możny Pan”) wskazują na stosunek podmiotu lirycznego do przedstawianej rzeczywistości.

5. Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) kontekst biblijny – Księga Rodzaju, Księga Koheleta,
- b) kontekst historycznoliteracki,
- c) kontekst filozoficzny.

6. Wnioski (0–3 pkt)

Pełny wniosek (3 pkt)

Dostrzeżenie podobieństw i różnic w przedstawionej w obu tekstach wizji człowieka i jego życia (siła – słabość człowieka, możliwość wpływania na życie, stosunek do rzeczy doczesnych, cel życia człowieka). Wskazanie różnic w sposobie ukształtowania wypowiedzi poetyckiej. Barokowe niepokoję w wierszu Sępa-Szarzyńskiego.

Częściowy wniosek (2 pkt)

Wskazanie najważniejszej różnicy w obrazie człowieka i jego życia oraz w sposobie ukształtowania wypowiedzi poetyckiej.

Próba podsumowania (1 pkt)

Wskazanie podstawowej różnicy w obrazie człowieka i jego życia.

II. KOMPOZYCJA (0–2 pkt)

Kompozycję wypracowania ocenia się wtedy, gdy przyznane zostały punkty za rozwinięcie tematu.

- podporządkowana zamysłowi funkcjonalnemu wobec tematu, spójna wewnętrznie, przejrzysta i logiczna, pełna konsekwencja w układzie graficznym (2 pkt)
- uporządkowana wobec przyjętego kryterium, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

III. STYL (0–2 pkt)

- jasny, żywy, swobodny, zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, urozmaicona leksyka (2 pkt)
- zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, na ogół jasny, wystarczająca leksyka (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

IV. JĘZYK (0–8 pkt)

- język w całej pracy komunikatywny, poprawna, urozmaicona składnia, poprawne słownictwo, frazeologia i fleksja (8 pkt)
- język w całej pracy komunikatywny, poprawne słownictwo, składnia, frazeologia i fleksja (6 pkt)
- język w całej pracy komunikatywny, poprawna fleksja, w większości poprawne słownictwo, składnia i frazeologia (4 pkt)
- język w pracy komunikatywny mimo błędów składniowych, leksykalnych (słownictwo i frazeologia), fleksyjnych (2 pkt)
- język w pracy komunikatywny mimo błędów fleksyjnych, licznych błędów składniowych, leksykalnych (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

V. ZAPIS (0–2 pkt)

- bezbłędna ortografia, poprawna interpunkcja (nieliczne błędy) (2 pkt)
- poprawna ortografia (nieliczne błędy różnego stopnia), na ogół poprawna interpunkcja (1 pkt)

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

VI. SZCZEGÓLNE WALORY PRACY (0–4 pkt)